

Diana Stolac
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Trg Ivana Klobučarića 1, HR-51000 Rijeka

HRVATSKO POMORSKO NAZIVLJE U 19. STOLJEĆU

U članku se govori o početcima sustavnoga rada na stvaranju hrvatskoga pomorskog nazivlja. Do druge polovice 19. stoljeća moguće je jedino praćenje naziva vezanih uz more, brodove, oblike obale i vrste vjetrova u leksikografskim i pjesničkim djelima autora iz jadranskih gradova. Pojačavanje napora na usustavljanju hrvatskoga pomorskog nazivlja potakle su potrebe proizašle iz školovanja pomoraca, posebice u Rijeci i Bakru. Najistaknutiji su bili nastavnici i upravitelji pomorskih škola Jakov Anton Mikoč i Božo Babić. Jakov Anton Mikoč autor je maloga rukopisnoga pomorskog priručnika *Rječnik rukokretni* (1852. godine) te nastavnoga plana i programa C. K. Zavoda brodoslovlja u Rijeci na hrvatskome jeziku. Božo Babić, ravnatelj Nautičke učione u Bakru, autor je pet pomorskih rječnika, objavljenih između 1870. i 1901. godine. I drugi su nastavnici bakarske škole (Luka Roić, Dezider Kasumović, Juraj Carić, Nikola Gerechtshammer...) skupljali pomorsko nazivlje, naročito za korito i jedrilje, pa je tih 2700 naziva bilo osnovom *Pomorskoga rječnika* Rudolfa Crnića iz 1922. godine.

Do devetnaestoga stoljeća nije bilo sustavnoga rada na stvaranju pomorskoga nazivlja. Mogu se samo pratiti nazivi vezani uz more i brodove upotrijebljeni u leksikografskim i pjesničkim djelima autora iz jadranskih gradova. Ostali su pisci tek povremeno, uvjetovani temom, upotrebljavali pomorske nazive. Leksikografi iz unutrašnjosti su ih, pak, bilježili uvjetovani latinskim rječnicima iz kojih su preuzimali početnu leksičku građu za natuknice svojih rječnika. Ipak, ne može se reći da su sudjelovali u stvaranju pomorskoga nazivlja.

U stvaranju hrvatskoga pomorskog nazivlja također nisu sudjelovali ni strani pomorski leksikografi, ali valja reći da su neki stranci bilježili hrvatske pomorske nazive. Među njima je svakako najznačajniji francuski pomorski povjesničar Augustin Jal. On je u svojem velikom pomorskom rječniku naslovljenom *Glossaire nautique*, objavljenome u Parizu burne 1848. godine,

zabilježio više od 250 hrvatskih natuknica.¹ Dodamo li tome i veći broj hrvatskih naziva unutar francuskih natuknica, vidimo da su hrvatski jezik i stranci percipirali kao pomorski jezik mediteranskoga kruga.²

Hrvatski je primorski prostor, a naročito Pula kao važna ratna luka, imao značajno mjesto u razvoju austro-ugarske mornarice, o čemu svjedoči i smještanje Mornaričke knjižnice (K. u. k. Marine Bibliothek) 1866. godine u Pulu ili 1883. godine objavljivanje velikoga Dabovicheva četverojezičnoga pomorskog rječnika.³

Vratimo se hrvatskim autorima. Važniji pokušaji stvaranja pomorskoga nazivlja vezani su uz sredinu 19. stoljeća, ali do sedamdesetih godina nema tiskanih pomorskih rječnika. Budući da je stručni rječnik konačan rezultat terminologijskoga leksikografskog rada, tek se nakon objavljivanja rječnika može govoriti o sustavnu i normiranu nazivlju. Uvid u tadašnji sustav školovanja pomoraca pokazuje da je nastavni jezik i jezik polaganja stručnih ispita bio talijanski,⁴ te da na hrvatskom jeziku nije bilo ni nastave, ni stručne literature ni pomorskih rječnika. Ako se željelo hrvatski jezik uvesti u pomorsko školovanje, bilo je nužno sakupiti postojeće hrvatske pomorske nazive, usustaviti terminologiju, zatim tiskati rječnik ili rječnike i pisati stručnu literaturu na hrvatskome jeziku. Tome su se zadatku posvetili nastavnici pomorske škole u Bakru: Božo Babić, Juraj Carić, Luka Roić, Narcis Damin, Dezider Kasumović, Nikola Gerechthammer, Mirko Nikolić i drugi.

Prije njih je rad na stvaranju hrvatskoga pomorskoga nazivlja započeo nastavnik u pomorskoj školi u Rijeci Jakov Anton Mikoč. Literatura ga bilježi

¹ Augustin Jal, *Glossaire nautique*, Paris 1848. Novopriredeno je izdanje u tijeku izrade i objavljuje se od 1970. godine (A–K). Na tome podatku posebno zahvaljujem akademiku Vojmiru Vinji.

² Usp. Josip Luetić, Naša pomorska terminologija u Jalovu »Glossaire nautique« iz 1848., *Pomorstvo*, god. XII., br. 11, Rijeka 1957., str. 497.

³ P. E. Dabovich, *Dizionario tecnico e nautico di marina italiano, tedesco, francese ed inglese*, Pula 1883. Dodatak je potpisao Julius (Giulio) Heinz i naslovio: *Dizionario tecnico e nautico di marina italiano, tedesco, francese ed inglese, Supplemento del primo volume*, Pula 1900.

⁴ Nastavni je jezik u većini škola u Austro-Ugarskoj Monarhiji bio talijanski, pa su se i stručni ispiti mogli polagati na talijanskom, dok je krajem stoljeća dopušteno polaganje još i na njemačkome i mađarskome jeziku. Polaganje na hrvatskome jeziku, suprotno nacionalnoj strukturi pomoraca, nije bilo dopušteno, kao niti izvođenje nastave u pomorskim školama. Ipak, od 1879. godine uvodi se nastava hrvatskoga jezika pod nazivom *ilirski jezik*. To se ne odnosi na bakarsku školu, koja je još od 1871. godine u nastavnome planu imala hrvatski jezik kao obvezni predmet, i to pod nazivom *hrvatski jezik*. Od 1882. godine u svim će školama hrvatski jezik biti nastavni jezik za sve predmete opće naobrazbe, dok će se i dalje stručna nastava izvoditi na talijanskom jeziku. Stručna je nastava na hrvatskome jeziku moguća tek od 1918. godine.

kao autora dvosveščanoga udžbenika na talijanskom jeziku *Il corso di navigazione*,⁵ ali značajnijom od te onda vrlo cijenjene knjige povijest će ocijeniti jedan mali rukopisni rječnik. Za nas je, naime, Mikoč svoje mjesto u povijesti hrvatskoga pomorskog nazivlja zaslužio kao autor prvoga hrvatskoga cjelovitoga rukopisnoga pomorskog rječnika.

Tko je bio Jakov Anton Mikoč, za mnoge leksikografska nepoznanica?

Na poledini jednoga službenoga talijanskoga školskoga dopisa piše na hrvatskome jeziku da je bio sredinom 19. stoljeća zaposlen u riječkoj pomorskoj školi kao »naučitelj mornarskog«⁶, na naslovnici svoje talijanske knjige *Il Corso di navigazione* potpisuje se kao »pubblico professore di nautica in Fiume«, na naslovnici svojega rukopisnoga rječnika on je »prvi c. k. naučitelj brodoslovja u Rēki«, što stoji i u potpisu jednoga službenoga školskoga spisa iz 1851. godine, a u zadarskome *Pravdonoši*⁷ o njemu pišu kao o »prof. moreplovstva u Rieci«. Ime toga rođenoga Bakranina nalazimo 1840. godine u popisu odličnika unesenih u bakarski patricijat: »Mikoč Jakov profesor nautičkoga tečaja na kr. nautici u Rieci«⁸. Nalazimo ga i među prvim članovima Kukuljevićeva Društva za jugoslavensku povēsticu i starine, premda mu je ime u popisu iz 1851. godine pogrešno napisano: »Jakov Antun Mikec, učitelj u mornarskoj školi«.⁹

Najznačajniji je period njegova života oko 25 godina koje je proveo u Rijeci kao »prvi javni učitelj u c. kr. brodskom zavodu riečkom, u koje vrijeme naučio je brodarske nauke više od 200 pomorskih kapetanah«, kako piše

⁵ Na naslovnici čitamo: *Il corso di navigazione teorico-pratica, raccolto e tradotto da recenti approvati autori inglesi e francesi, arricchito di nuove aggiunte, da Giacomo Ant. Mikocz, pubblico professore di nautica in Fiume. Vol. I. Venezia, dalla tipografia di Alvisopoli, 1833.* Ta prva knjiga ima 452 stranice. Druga je knjiga tiskana sljedeće, 1834. godine na 329 stranice. Prilog druge knjige čine 53 tablice, među kojima su dvije u kojima se spominju sredozemne luke. Tako u 52. tablici čitamo nazive današnjih hrvatskih luka: Rovinj, Rijeka, Senj, Zadar, Šibenik, Trogir i Dubrovnik (»Rovigno, Fiume, Segna, Zara, Sebenico, Trau, Ragusa...«). U 53. tablici navedene su samo veće luke, pa je na zapadnoj jadranskoj obali samo »Venezia (Italia)«, a na istočnoj »Trieste (Austria)« i »Fiume (Littor. Ongarico)«. Vrijeme zapisa tablice možemo lako odrediti po oznaci pripadnosti Rijeke Ugarskome Primorju.

⁶ O Mikočevu životu i radu ima malo (često nesigurnih) podataka, ali sljedeća literatura nudi osnovne podatke: Vladimir Glumac, *Narodna riječ u hrvatskoj nautici, Riječka revija*, 1952., br. 4; Bernard Stulli, *O hrvatskom jeziku u riječkoj Nautici i radu J. A. Mikoča, Riječka revija*, 1953., br. 1–2; Oliver Fio, *Prilozi poznavanju pomorskoga školstva na našoj obali u XIX stoljeću*, Zagreb 1956.; Blaž Jurišić, *Rukopisni nautički rječnik Jakova Antuna Mikoča iz god. 1852.*, *Anali Jadranskog instituta JAZU*, knj. II., Zagreb 1958., str. 319–353.; Milivoj Čop, *Riječko školstvo (1848–1918)*, Rijeka 1988.

⁷ U *Pravdonoši* se 1852. godine nalazi bilješka: »G. Jakov Mikoč, prof. moreplovstva u Rieci posluje oko brodarskoga i matematičkog imenoslovja«.

⁸ Prema Matija Mažić, *Prilozi za povijest grada Bakra*, Sušak 1896., str. 105.

⁹ Usp. Vinko Antić, *Pisci – Rijeka – Zavičaj*, Rijeka 1965., str. 20, bilj. 32.

riječki dopisnik zagrebačkih *Narodnih novina* potpisan samo inicijalom G. u nekrologu objavljenom 25. svibnja 1854. godine.

Kao i njegovi kolege nastavnici, i on je osjećao nedostatak pomorskoga nazivlja na hrvatskom jeziku. Kažemo *kao i njegovi kolege nastavnici* jer je Mikoč na hrvatskom jeziku napisao školski *Pregled naukah predavanih god. 1850/51.*, koji nosi nadnevak 22. srpnja 1851. godine. To je zapravo nastavni program, iz kojega je vidljivo kakvi su bili nazivi nastavnih predmeta, očito tako, na hrvatskom, upotrebljavani među nastavnicima. Vidjeli smo da je službeni jezik nastave u pomorskim školama bio talijanski, dok je jezik cjelokupne školske administracije i dokumentacije u austrougarskim školama njemački. Stoga u *Pregledu* zapisani nazivi predmeta: *zvězdoslovlje, brodarenje, prirodni zemljopis, morska pověstnica, rukokretje i brodogradja* nisu mogli biti u službenoj uporabi, ali pokazuju da su u vrijeme jačanja hrvatskoga nacionalnoga pokreta nastavnici osjećali potrebu barem u neslužbenoj komunikaciji upotrebljavati hrvatske stručne nazive. Uostalom, jedan od tadašnjih nastavnika bio je i znameniti filolog i vatreni Hrvat Fran Kurelac. Kurelac je, naime, od 1849. do otpuštanja zbog javnoga iznošenja hrvatskih nacionalnih ideja 1853. godine radio kao profesor u riječkoj hrvatskoj gimnaziji, držeći nastavu između ostaloga i u pomorskoj školi.¹⁰

Pregled je 1953. godine objavio Bernard Stulli i omogućio uvid u nj.¹¹ Vidi se da je to bio značajan doprinos stvaranju hrvatskoga pomorskoga nazivlja, a Stulli s pravom ustvrđuje da je osnovna značajka autorova težnja za jezičnim čistunstvom, koje naziva radikalizmom. Kao i on, i jedan od naših najznačajnijih istraživača hrvatskoga pomorskoga nazivlja Radovan Vidović govorit će o radikalnome purizmu pomorskih terminologa 19. stoljeća, o čemu će kasnije biti više riječi.

Mikoč u *Pregledu* niže nastavne jedinice u okviru već navedenih velikih cjelina, a raščlamba pokazuje da je pokušao za svaki pojam pronaći hrvatsku riječ. On ne naznačuje za to vrijeme uobičajene meditaranske nazive čak ni u zagradama, čime pokazuje da su hrvatski nazivi bili poznati, ili bar razumljivi, nastavničkome kolektivu i *c. k. županjskome savjetniku* Boži Pavletiću, koji je program vidio i potpisao. Izdvajamo nazive iz cjeline *zvězdoslovje: brodoslovje, gvozdotezna igla, nebopisje, poludnik, satni kut, satoměrje, sklonutje...*

Pregled je službeni školski dokument, i prema dosadašnjim je istraživanjima prvi službeni tekst pomorskoga školstva na hrvatskome jeziku. Nećemo krivo zaključiti ako kažemo da tome službenome tekstu vjerojatno

¹⁰ Usp. Mirko Breyer, *Tragom života i rada Frana Kurelca*, Zagreb 1939.; Bernard Stulli, *O hrvatskom jeziku...*, str. 75.

¹¹ Bernard Stulli, *O hrvatskom jeziku...* Stulli svoju analizu temelji na tadašnjim uvjetima života u Rijeci, na ličnosti velikoga Frana Kurelca i njegovih riječkih *našinaca*, među koje smješta i Mikoča, te na iredentističkom poricanju nacionalnoga pokreta sredinom 19. stoljeća.

prethodi i neslužbena ili poluslužbena pisana komunikacija na hrvatskom jeziku. Godinu dana prije Stullija objavio je Vladimir Glumac tekst na poledini jednoga talijanskoga službenoga dopisa, gdje također nalazimo Mikočev potpis. Riječ je o dopisu na talijanskome jeziku datiranom 12. rujna 1850. godine kojim Admiralitet u Genovi obavještava o položaju i značajkama novoga svjetionika. Vidimo da je to zapravo jedna nezanimljiva okružnica. Ali, nama je izuzetno zanimljiva zbog dopisivanja koje nalazimo na poledini. U prvome retku tajnik bilježi: »Primio dne 22. rujna 850.«, zatim ravnatelj do daje: »Neka vide gg. naučitelji / dne 23. rujna 1850 / D. Medanić / Ravnatelj«, da bismo na kraju čitali: »Vidio J. A. Mikoć Pravi Naučitelj Mornarskog«. ¹²

Premda je pred sobom imao samo nekoliko redaka teksta, ili bolje rečeno dijelova rečenica, Glumac je uspio zaključiti sljedeće: »Iz ovih se kratkih bilježaka vidi, da su se tajnik, ravnatelj i nastavnik »Mornarskog«, služili u službenom saobraćaju hrvatskim jezikom i da su, bar za neke predmete, postojali hrvatski nazivi. Jednako proizlazi, da su takvi nazivi postojali i za pojedine činove nastavničkog osoblja.«

Glumac taj zapis postavlja i u kontekst pola godine ranije izdane carske odluke o priznavanju hrvatskoga jezika kao službenog jezika (7. travnja 1850.), pa zaključuje da je to »jedan od najranijih dokaza upotrebe hrvatskog službenog jezika u pomorskom školstvu u Rijeci.«

Zapisi koje smo spomenuli svjedoče o tome da je Mikoč u stručnoj pisanoj komunikaciji upotrebljavao hrvatski jezik. Stoga nas ne čudi da je svakako najznačajniji dio Mikočeve ostavštine mali rukom pisani rječnik pomorskih naziva, na čijemu prvom listu piše: *Rječnik rukokretni po Jakovu Antonu Mikoču prvomu C. K. naučitelju brodoslovja u Rēki 1852*. Rukopis je analizirao i uz komentar objavio 1958. godine filolog Blaž Jurišić. ¹³ Rječnik je po tipu dvojezični, talijansko-hrvatski rječnik. Obasiže osamdeset krasopisom ispisanih stranica, s jasno naznačenim lijevim talijanskim i desnim hrvatskim stupcem. U lijevom se stupcu mogu izbrojiti 773 talijanske natuknice, dok u hrvatskome dijelu nalazimo 1081 riječ. Taj nesrazmjer brojeva jasno pokazuje da je rječnik namijenjen onima koji poznaju talijansko nazivlje, a žele vidjeti kako se to može izreći na hrvatskome jeziku. Stoga Mikoč nudi, ako zna iz osobnoga iskustva, razgovora ili literature, ne samo jedan naziv nego i više hrvatskih istoznačnica, pa i onda kada se ti likovi minimalno razlikuju (npr. *Anticamera – predsoba, prisoba, prisobak*).

Za primjer navođenja više istoznačnica pogledajmo kako Mikoč pod natuknicom *Maschi e femine del timone* ima četiri različita naziva: *ušice, kuke, zavojke, baglame*. Zastanimo na zabilježenu nazivu *baglame*. Mikoč ga nije mogao čuti u Primorju, isto kao što nije mogao od svojih riječkih učenika ili

¹² Svi navodi prema Vladimir Glumac, *Narodna riječ u hrvatskoj nautici*, str. 242.

¹³ Usp. Blaž Jurišić, *Rukopisni nautički rječnik...*, str. 319–353.

drugih pomoraca čuti niti neke od sljedećih riječi: *alke, araluk, ćuskija, dugme, gumb, kotrig, lojtre, patos* i sl. Te je riječi našao u rječnicima ili čuo od govornika iz drugih dijelova Hrvatske – kajkavaca (*kotrig, lojtre*) ili štokavaca u čijemu je govoru bilo turcizama (*alke, ćuskija*). Neprimjerene su za hrvatsko pomorsko nazivlje, što vrlo slikovito utvrđuje i Blaž Jurišić u svojoj analizi: »Presadivati ovakve riječi na zemljište, koje im ne prija, nema nikakva opravdanja«. ¹⁴ I zaista, tko bi se mogao suglasiti sa sljedećim nizom "isto značnica": *Capitano – stotnik, kapetan, beg!*

Hrvatske je istovrijednice moguće označiti većinom autorovim kovanicama, među kojima je mnogo složenica.

Da bismo mogli potvrditi to mišljenje, odnosno vidjeti kakva je bila Mikočeva leksikografska koncepcija, navest ćemo neke skupine naziva iz njegova rječnika. Kao što je i očekivano za stručni leksik, osnovu nazivlja čine imenice.

Za sprave za mjerenje Mikoč predlaže sljedeće nazive: *Barometro – tegomer; Bussola – vetrokaz; Compasso – šestilo, šestac, šestak, sestica; Cronometro – dobromjernik; Grafometro – kutjomer; Sestante – šestnik, šestak; Teodolit – kutobseg, dugovidilj*. Poznavatelji mjernih instrumenata prepoznaju i sve talijanske nazive i većinu hrvatskih, ali su oni u suvremenomu nazivlju donekle drukčije povezani. Zastanimo na nizu hrvatskih istovrijednica talijanskome nazivu *Compasso – šestilo, šestac, šestak, sestica*. Premda su ponudena čak četiri naziva, mlađi rječnici bilježe jedan: *šestilo*. Tako Bogoslav Šulek u svojem *Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenog nazivlja* navodi čak šesnaest naziva složenih s riječi *šestilo*, različitih struktura, npr. *glava šestila, brk šestila, krak šestila, crtež šestilom, šestilo na poskok, šestilo za debljinu, režuće šestilo, sitnomjerno šestilo* itd. ¹⁵

Vratimo se Mikoču. Što se uporabljanih tvorbenih obrazaca za nazive mjernih instrumenata tiče, Mikoč je u skladu sa suvremenom standardnom tvorbom, budući da su danas nazivi sprava za mjerenje najčešće složenice, ¹⁶ kao rezultati čistoga slaganja (*kronometar*) ili složenosufiksalne tvorbe (*kuto-mjer*). ¹⁷

¹⁴ Usp. Blaž Jurišić, *Rukopisni nautički rječnik...*, str. 351.

¹⁵ Usp. Bogoslav Šulek, *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, II, 1875., pretisak: Zagreb 1990., str. 1138/1139. Istovremeno Božo Babić u *Morskom rječniku* iz 1870. godine nudi naziv *šetka* (str. 11).

¹⁶ Usp. Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1986., str. 300.; Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979., str. 272.

¹⁷ Bogoslav Šulek daje prednost složeno-sufiksnoj tvorbi, npr. s. v. *Kronometar, v. časomjer* (ali pod *časomjer* ne spominje *kronometar*). Takvi su nazivi i: *brzinomjer, toplinomjer, toplomjer, kutomjer, visomjer, vjetromjer*... Osim složenica Šulek ima i izvedenica, kao već naveden naziv *šestilo*. Usp. Bogoslav Šulek, *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, I: 1874.; II: 1875., pretisak: Zagreb 1990.

I za neke apstraktne pojmove u pomorstvu Mikoč najčešće nudi složenice, npr. *Magnetismo* – *gvozdotežje, privlačnost*; *Manovra* – *rukokret*; *Meccanica* – *siloslovje*; *Nautica* – *brodoslovje*; *Pirotechnia* – *ognjoslovje, ognjznanstvo*; *Stazatura* – *brodomerje, domašomier...*

Između brojnih dijelova broda navodimo neke koji pokazuju da su Mikočevi prijedlozi samo dijelom dio hrvatske leksikografske tradicije, ali je više onih koji nisu drugdje zabilježeni: *Prova* – *prova, pervá*; *Coperta* – *nadkriv, sleme, krov, palub*; *Timone* – *kormilo, timun, duman, korman*; *Flocco* – *flok*; *Coltellaccio* – *skradnjak*; *Randa* – *repka, kotarica*; *Bracca, braga* – *ulača*; *Patte dell' ancora* – *nokti od sidra*; *Scotte* – *podtegi*; *Cavo de ratto* – *mišorep, puhorep...*

Desi li se brodu nezgoda, Mikoč je naziva *brodoslom* i *brodolom* (*Naufragio*). Prije njega zabilježene su složenice druge strukture, kao *broda-razbienenye* u rječniku Fausta Vrančića iz 1595. godine, ili zanimljiv niz istoznačnica u kajkavskome rječniku Andrije Jambrešića iz 1742.: *Ladjo-terje, ladje ali broda vtoplenye, vtunenye, razbienenye, razkloplenye, razderanye*. I kasniji će autori nuditi složenice, na primjer *brodokršje* u rječniku Bogoslava Šuleka iz 1874./75., ili *brodokršje, brodolom, brodolomje* u rječniku Dragutina Parčića iz 1901. godine. Rijetko ćemo u rječnicima naći iskorištene druge tvorbene mogućnosti, kao što to čini 1901. godine u svojem rječniku Božo Babić: *tonuće broda, poton, brodolom*, posebno još nazivajući tešku havariju *potarom*, a lakšu *potrhom*.

Navedeni primjeri jasno pokazuju prevagu složenica nad izvedenicama u Mikočevu leksikografskome radu. Većina Mikočevih složenica danas nije u uporabi, npr. *Ampoletta* (*ampola*) – *prahočas, peskočas, prahodobnik*; *Carga basso* – *nižoteg*; *Catrame* – *borosmola*; *Dispensa* – *jelomet, jelosprema*; *Filammola* – *šibozastava...* Svjestan toga da složenice možda i nisu dobar izbor, nudi uz njih i izvedenice, npr. *Belvedere* – *lepogled, poglednik*; *Bocca-porta* – *vratousta, ustva*; *Canocchiale* – *očnik, durbin, pozornik, dugovid*; *Grippia* – *znakotěg, znamenica...* Ipak, ni time nije osigurao uporabu svojim tvorenicama.

Među izvedenicama u Mikočevu rječniku najviše je, naravno, tvorenih sufiksalsnom tvorbom. Neki su sufiksi izrazito plodni, npr. *-ka* (*slonka, plovka, včtarka, ledjka, privojka, tezaljka, uzaljka, repka*), *-ac* (*čunac, zasunac, četac, pasmac*), *-je* (*plovje, lukje, trbušje, rebarje*), *-ak* (*repak, vratak, šestak, krajak, klonak*), dok su drugi u njegovu pomorskome nazivlju slabo plodni, npr. *-ar* (*točar, kriljar, branar*), *-ača* (*viljača, kolača, metlača*), *-Ø* (*oběs, razor, ured*), *-njak* (*hobotnjak, plutnjak, naprednjak*)... Ti će sufiksi u kasnijem razvoju pomorskoga nazivlja biti plodni, neki zapravo vrlo plodni (npr. *-ar* za tvorbu vršitelja radnje muškoga spola).

U Mikočevim se imenicama može zamijetiti značajno veći udjel prefiksalsne tvorbe, nego je to očekivano za taj tip tvorbe, koji prvenstveno vežemo uz tvorbu glagola, npr. *nadbočnjak, nadkatarica, nadstrana, nadvietar, podvietar, podpostava, prikrajak, protuprevlač, protuznak, suvlača...* Valja ustvrditi da ni prefiksalsno-sufiksalsna tvorba nije rijetka, što inače jest u općemu rječniku,

npr. *okrižje, opasje, primorje, pomorje, zavětrina, naklonak, pomorac, nakrivka, sredrebarka, zarebarnik, izměst, ověz, predgled...*

Jakov Anton Mikoč ponudio je u svojemu rukopisnom rječniku hrvatsko pomorsko nazivlje dvadesetak godina prije prvoga tiskanoga pomorskog rječnika Bože Babića i prije prvoga hrvatskoga sustavnog rječnika tehničkoga i znanstvenoga nazivlja Bogoslava Šuleka. Jesu li oni znali za Mikočev rad?

U kontekstu povijesti hrvatske leksikografije Mikoč je bio Šulekov i Babićev prethodnik. Naime, Bogoslav Šulek započinje svoje sustavno bavljenje znanstvenim nazivljem 1860. godine, a rječnik objavljuje 1874. i 1875. godine. Mikočev je rječnik bio Šuleku poznat prije tiskanja njegova rječnika znanstvenoga nazivlja. Izravno to doznajemo upravo od Bože Babića, koji 1875. godine bilježi u svojemu pomorskom putopisu *Mladi mornar* da je Mikočev rukopisni rječnik kod Šuleka u Zagrebu,¹⁸ a i kasniji istraživači nalaze taj rukopisni rječnik u zagrebačkoj sveučilišnoj knjižnici upravo kao dio Šulekove ostavštine.¹⁹ Blaž Jurišić pretpostavlja da se, zbog brojnosti pisarskih pogrešaka i još nekih drugih razloga, radi o prijepisu izvornika. Tako, ispravno pretpostavlja Jurišić, pomorski znalac ne bi mogao čak tri puta imati istu veliku slovnu pogrešku – za jedno od češće nazivanih jedara piše *Banda* umjesto *Randa*!

U vrijeme izrade svojega rječnika znanstvenoga nazivlja Bogoslav Šulek je, dakle, poznao Mikočev rječnik pomorskih naziva, ali Blaž Jurišić nakon vrlo detaljne analize ustvrđuje da ga ni Šulek ni kasniji pomorski leksikografi nisu puno koristili.²⁰ Pod time prvenstveno misli na *Građu za pomorsku terminologiju* Leksikografskog zavoda iz 1955. godine, gdje statistički podatci pokazuju da je u nju uključeno samo 10% Mikočevih riječi. To više nego jasno pokazuje da Mikočev prijedlog pomorskoga nazivlja stoljeće kasnije više nije prihvaćen kao dio građe na temelju koje bi trebalo sastavljati pomorske rječnike.

Ipak, kakvi god bili rezultati usporedbi s današnjim pomorskim nazivljem, možemo s ponosom ustvrditi da je Jakov Antun Mikoč uspio sredinom devetnaestoga stoljeća dokazati kako hrvatski jezik ima sve tvorbene mogućnosti za formiranje znanstvenoga nazivlja. Od različitih putova kojima se može ići u stvaranju novoga tehničkoga nazivlja njegov je izbor bio ponuditi pravo hrvatsko nazivlje, najčešće stvarajući složenice, a ne da samo prilagođavajući talijanske nazive, premda i takvih primjera ima. Nije, naime,

¹⁸ U bilješci o nizu riječi *ukrmiti – krmilo – ruda krmila* Božo Babić piše: »Rieč u okolici Senjskoj; dolazi i u Mikočevu rječniku brodarskoga nazivoslovja, nalazećem se u rukopisu kod Dr. Šuleka« (Božo Babić, *Mladi mornar*, Kraljevica 1875., str. 4.).

¹⁹ O tome te o različitim načinima na koje je Šulek mogao doći do Mikočeva rječnika usp. Blaž Jurišić, *Rukopisni nautički rječnik...*, str. 324–325.

²⁰ Blaž Jurišić, *Rukopisni nautički rječnik...*, str. 325.

za svaku riječ uspio pronaći hrvatsku, pa tada samo pravopisno i morfološki prilagođava talijanski naziv. Tako na primjer za talijanski termin *flocco* navodi oblik koji je u uzualnoj uporabi naših pomoraca – *flok*, dobiven odbacivanjem finalnoga vokala talijanske riječi, čime se uključuje u deklinaciju imenica muškoga roda s ništičnim morfemom u nominativu jednine, a alterniranjem *cc* sa *k* riječ se i pravopisno prilagođava – *flok*.²¹ Na taj način postupi i u sljedećim primjerima: *Brick* – *brik*; *Corvetta* – *kroveta*; *Feluca* – *filuga*; *Fregata* – *fregada*; *Goletta* – *goleta*; *Mandola* – *mindela*; *Trabacollo* – *trabakul*... Gdje god može, teži tome da tuđicu približi hrvatskome bar jednim tvorbenim dijelom. Tako u izvedenicama riječi *flok* pokušava riječ što više uključiti u hrvatski, pa uz *Contra flocco* navodi *protuflok*, a ne npr. *kontraflok*, što se također moglo očekivati, jer je to žargonizam. Tako i *Ancorotto* – *ankorac*, *sidralj*; *Timuniere* – *kormilar*, *timunar*... Ipak, ako to ikako može, traži talijanskoj nautnici zamjenu s hrvatskom osnovom, npr. *Randa* – *repka*, *kotarica*; *Spago* – *nit*, *špag*; *Timone* – *kormilo*, *timun*, *duman*, *korman*...

Nakon te analize pojedinih riječi vratimo se cjelovitu uvidu u Mikočev rječnik. Kako mu i naslov kazuje, to nije opći nautički rječnik, već je ograničen na nazivlje vezano uz jedrilje (*manovre*, *nomi della manovra*, *imena rukokreća*). Valja nam žaliti što taj vrsni nautički stručnjak²² nije objavio svoj rječnik, a još više što nije svoje nedvojbeno velike leksikografske sposobnosti iskoristio i napravio opći nautički rječnik.

Ali svoj je rječnik objavio 1870. godine nastavnik bakarske pomorske škole Božo Babić, postavši tako autorom prvoga hrvatskoga tiskanoga pomorskog rječnika. Leksičko blago što ga je sakupljao cijeloga života osnova je hrvatskoga pomorskog nazivlja. Naime, svoje je mjesto u povijesti hrvatske leksikografije Božo Babić zaslužio s čak pet knjižica pomorske tematike²³, na ukupno oko dvije stotine stranica. Iz svih se jasno iščitava autorov cilj – uvo-

²¹ Božo Babić u prvome će tiskanome pomorskom rječniku iz 1870. godine pokušati ponuditi hrvatski naziv *priečka*, koji je čuo na Braču, ali će se u drugim rječnicima javljati i dalje *flok*, kao jedini naziv ili kao sinonim *prečki*. Danas ćemo u stručnoj literaturi naći *prečku*, a u pomoračkome uzusu *flok*, pa rječnici bilježe oba naziva. Usp. Boris Pritchard i dr., *Hrvatsko ili srpsko engleski rječnik pomorskog nazivlja*, Zagreb 1989.

²² Usp. već navedenu literaturu o Mikoču te: Vatroslav Cihlar, Vitezovićeva pomorska terminologija, *Pomorstvo*, XII, 1957., str. 30–32. Od novijih istraživača Mikočevim se djelom bavio Radovan Vidović, koji je u popis izvora za svoj *Pomorski rječnik* (Split 1984.) uključio i Mikočev rječnik.

²³ To su sljedeća djela Bože Babića: *Morski rječnik hrvacko-srpski usporedjen sa italijanskijem jezikom od jednoga pomorca*, Trst 1870., 17 str.; *Mladi mornar ili Put brodom iz Senja u Trst. Crta iz života pomorca Hrvata*, Kraljevica 1875., 83 str.; *Nazivlje korita i jedrilja broda u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku*, Kraljevica 1877., 22 str.; *Zapovjed brodovnih obava u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku*, Bakar 1878., 20 str.; *Pomorski rječnik ili nazivlje za brodarenje po moru*, Senj 1901., 61 str. Osim knjiga, Babić je objavljivao i članke s pomorskom tematikom u bakarskome listu *Galeb*.

đenje hrvatskoga jezika kao ravnopravnoga u društvo pomorskih jezika u Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Babićevu ćemo leksikografsku koncepciju predstaviti upravo na njegovu prvom rječniku. Puni je naslov *Morski rječnik hrvacko-srbski usporedjen sa italijanskijem jezikom od jednoga pomorca*.²⁴ Objavljen je 1870. godine u Trstu. Taj je rječnik prvo tiskano djelo čijim se autorom smatra Božo Babić. Kažemo *smatra*, budući da niti na naslovnoj stranici niti igdje u knjizi nema naznačenoga imena autora. Na primjerku u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci (sign. 157534) rukom je dodano: »Božo Babić, c. k. pomorski nadporučnik«, a autorom ga drže i svi proučavatelji hrvatskoga pomorskog nazivlja. Također je i najstariji naš pomorski rječnik ekscerpiran u izuzetno vrijednom terminološkijskom priručniku tiskanom stoljeće kasnije – *Pomorskom rječniku* Radovana Vidovića.

Morski rječnik ima oko 800 pomorskih termina, premda samo 17 stranica maloga formata. Izuzetne je vrijednosti uvodni programski tekst o nužnosti stvaranja slavenske i hrvatske nautičke terminologije. Tako je uobličeni programom *Morski rječnik* u temeljima hrvatske pomorske ne samo leksikografije nego i leksikologije. »Sastavitelj«, kako se Babić potpisuje, objašnjava kako je započeo sakupljati pomorske nazive i kako je došao na zamisao o pisanju rječnika. Naime, četiri godine prije izdavanja te knjige autor je odlučio »vježbu topa« voditi i upravljati na hrvatskom jeziku. Pokazalo se da mu to, premda je iskusan pomorac, u početku nije bilo lako, a razlog je upravo nepostojanje ili pak nepoznavanje hrvatskih pomorskih naziva.

Najboljim načinom stvaranja sustavnoga pomorskog nazivlja Babić vidi skupljanje naziva na terenu. Stoga već tada u neretvanskom kraju skuplja osnovne pomorske nazive, a građu traži i u drugim primorskim krajevima (Kotoru, Braču, Dubovniku s priobaljem itd.), te posebno u svom rodnom kraju (Senju i Vinodolu, odnosno šire sjevernom Jadranu). Bilješke koje tekst prate imaju stoga često oznake: *riječ na Neretvi; Nerečvani kažu; riječ poznata na Trpnju; riječ bračka; Dubrovačka riječ; riječ u ustih Konaoljana; riječ na otocima Zadarskijem; riječ po cijeloj Dalmaciji obična; riječ u okolici Senjskoj; riječ u ustih naroda pri ostrovam Senjskim; riječ vinodolska* i sl. Upravo činjenica da među ljudima koji ne znaju drugo do hrvatskoga jezika već postoje mnogi pomorski nazivi daje Boži Babiću ideju da bi se mogli »na temelju ovoga bogatstva mornarskoga porečja ne samo ladje nego i veći brodovi voditi, i njegovo svestrano nazivlje do svoga vrhunca odgojiti dalo« (str. 5).

Morski rječnik Bože Babića iz 1870. godine dvojezični je talijansko-hrvatski rječnik. Talijanskih je natuknica više od šeststo, a uz svaku od njih obično je

²⁴ U vezi s nazivom jezika koji se nalazi u naslovu knjige valja reći da Babić samo ovdje nazivlje jezik *hrvacko-srbskim*. Na svim je ostalim mjestima u rječniku jezik nazvan *hrvatskim* ili *našim jezikom*, a riječi su označene kao *naške*. U ostalim je svojim djelima Babić jezik nazivao isključivo *hrvatskim*.

jedna hrvatska istovrjednica, rjeđe dvije, bez dodatnih objašnjenja.

Pogledajmo koje je tvorbene modele Božo Babić upotrebljavao. On je u rječniku sakupio pomorsko nazivlje koje je po svojoj strukturi jednočlano i višečlano. Jednočlani su termini najčešće imenice, a višečlani atributne sintagme.

Jednočlanim se nazivima označavaju obično poznatiji pomorski pojmovi. To su, npr. oni dijelovi broda koji su svim tipovima brodova zajednički te poznati i izvan pomorskoga kruga: *kobilica, kljun, krma, nos, pramac, bok, jedro, most, paluba, kotva, sidro, vislo*... Posebno je nabrojen velik broj vrsta brodova: *brod, brodica, korablja, ladja, parostroj, plavica, plavčica* itd. Izvedenice su i termini za, pomorcu bitne, dijelove obale (*luka, pristan, pristanište, sidrište, škar, vlaka, ušće*), gibanje mora (*plima, priliev; osjeka, odliev*), vrste vjetrova (*vietar, vietrić, utiša; lomnjača, neojera, vihar*) i sl. Zanimljivu skupinu čine nazivi za mjerne instrumente: *biegomjer, sievernica, šetka, tlakomjer*, i mjerne oznake: *duljina, širina, polutnik, miera, sežanj* itd.

Izvedenice su najčešće tvorene sufikslnim tvorbenim načinom. U *Morskom riečniku* plodni su sufixi: *-ina* (*glavina, jedretina, rasolina, stožina, taložina, vježbina*), *-ica* (*plavica, spriednjica, stubočica*), *-ača* (*košnjača, letnjača, plutača, sidrača, zadnjača*), *-ište* (*sidrište, strojište*) i *-Ø* (*nasip, otklon, svez, zanos*). Drugi su sufixi slabije plodni, npr. *-ac* (*vezac*), *-ak* (*nasadnjak, sriednjak*), *-ač* (*hvatač, zaklonjač*), *-ik* (*nosnik*), *-ar* (*jedrar*) ili *-telj* (*strojitelj*).

Prefikslna se tvorba gotovo isključivo veže uz tvorbu glagola, a u pomorskom nazivlju označava neke radnje na brodu: *iskrmiti, pristati, zasmoliti, razkopčati, izkopčati, razoputiti, bezoputiti*. Prefikslnim će tvorbenim načinom Babić stvarati imenice u kasnijim rječnicima (npr. *bok — nuzbok; bralja — nad-bralja; kobilica — podkobilica; leto — suleto; vjetar — nadojetar — podvjetar* i sl.).

U *Morskom riečniku* gotovo da nema složenica, što je karakteristično i za ostale Babićeve rječnike. U malom fondu složenica mogu se zamijetiti dva podtipa slaganja — čisto slaganje, npr. *brodovodja, parostroj, prooveslo, stonoga*, i složenosufikslna tvorba, npr. *biegomjer, tlakomjer* i sl.

U hrvatskom je tehničkom nazivlju, pa tako i u pomorskoj terminologiji koju predlaže Božo Babić, zamjetan udio višečlanih naziva različitih sintaktičkih struktura. U prvome se trenu može učiniti da je to nedorađenost, nesavršenost terminološkoga sustava, ali su razlozi za to u funkcionalnosti. Naime, osim manjega broja termina koji postaju upotrebom opći leksik, npr. *brod, paluba, sidro* i sl., tehničko nazivlje obiluje nazivima za najmanje dijelove nekoga mikrosustava unutar velikih, poznatih sustava. U pomorstvu 19. stoljeća zasigurno je takav slučaj s praćama, škotama, uzdama i uzicama, dakle — oputom na jedrenjaku. Imenovanje svakoga takvog konopa na jedru jednom riječi bilo bi nemoguće i nepraktično, pa se stvaraju opisni višečlani nazivi, koji pokazuju smještaj užeta na brodu i u odnosu na jedra i jarbole, npr. *Alberetto di contromezzano — nastavak zadnjega jambora; Alberetto*

papafigo di gabbia – stubočica spriednje pamte i sl. Posebno je velik broj takvih naziva u dodatku rječniku – *La manovra delle vele in complesso* – Navodjenje vjezbine (vrovine) jedara ukupno, npr. *Bracci del contrapapafigo di parocchetto* – ulače spriednje gornje pamte; *Bugna d'imbroglio di contromezzana* – uzica zadnje košnjače; *Mura di cortelazzo di parocchetto* – uzda spriednjega skradnjaka itd. Primjeri pokazuju da je i talijansko pomorsko nazivlje izabralo isti tvorbeni model. Ne smije se zaboraviti da je u to doba talijanski jezik službeni jezik austrougarske nautike, pa je, dakle, ta terminologija doručena, a ne tek u nastajanju, kao hrvatska. Zastupljenost višočlanih stručnih naziva ne pokazuje, dakle, neuspješnost početnoga stvaranja hrvatskoga pomorskog nazivlja, nego upravo promišljenost u izboru tvorbenih uzoraka.

Višočlani su nazivi najčešći u imenovanju opute jedrenjaka, ali ih nalazimo i u drugim upotrebama, tako npr. u uvodu za nazive vjetrova: *vietar u krmu*, *vietar sa strane*, *vietar u brk* ili u rječniku za nazive pomoraca, npr. *Ammiraglio* – morski vodja; *Armo/Equipaggio* – momčad broda; *Ufficiale di marina* – morski častnik; *Capitano a lungo corso* – kapetan dugoga puta; *Capitano di porto* – kapetan luke; *Ajuto timoniere* – pomagač kormilara; *Costruttore navale* – strojitelj broda itd.

U *Morskome* se rječniku mogu zamijetiti nazivi nastali polisemijskim prijenosom značenja, i jednočlani, npr. *nos* (u uvodu: talijanski: *la prova*; osnovano po ruskomu, inače kod nas i *pramac*; u rječniku: *Asta da prova*), *kljun* (*Majo*, *picco*), *rebra* (*Corba*), *oko* (*Occhio*; *Anello*), *koljeno* (*Bracciuolli*), *palac* (*Caviglia*) ili dvočlani, npr. *srce vitla* (*Anima dell' argana*), *duša topa* (*Anima d' un cannone*), *oko pramca* (*Occhio da prova*), *noga sidra* (*Fuso dell' ancora*), *uši nosnika* (*Orecchie del bompresso*), *njedro jedra* (*Panza d' una vela*), *rep plivača* (*Grippia*) i sl.

Ti primjeri pokazuju da je analiza tehničkoga nazivlja zanimljiva i sa stilističkoga aspekta. Naime, u procesu stvaranja novih termina koristi se sve postojeće tehničko, ali i lingvističko znanje – leksik i tvorbeni uzorci. Stoga nije čudno da se u imenovanju novoga prenose dijelovi značenja s nečega poznatoga na to novo ako postoji sličnost. Polisemijski je odnos tako značajno prisutan u stvaranju tehničkoga (u ovome slučaju pomorskoga) nazivlja i u hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku. Vidi se to iz analize natukničkoga sloja – talijanskoga u tome rječniku, a također i u njemačkim terminima u kasnijim Babićevim rječnicima.

Zastanimo na odnosu talijanskih i hrvatskih ekvivalenata. Vidi se da je polisemija često prisutna u talijanskom terminu, ali i da nije uvijek polisemijski odnos u hrvatskome rezultat prijevoda. Naročito je to jasno u nazivima *srce vitla* i *duša topa*, gdje je u talijanskom terminu ista riječ – *anima*. Ovime potvrđujemo činjenicu da je u nastajanju novih naziva uobičajen prijenos elemenata značenja s nečega poznatoga i sličnoga na novo.

Morski rječnik Bože Babića ima za proučavanje tehničkoga nazivlja zanimljiv dodatak *La manovra delle vele in complesso* – *Navodjenje vjezbine (vrovine) jedara*

ra ukupno. Devedeset izraza vezanih uz oputu jedrenjaka dano je abecednim, a unutar toga logičnim redom, dakle, prema funkciji i smještaju na jedrenjaku. Brodska je užad na jedrenjaku, naravno, složeni mikrosustav, pa ne čudi da je i nazivlje komplicirano: *uzica zadnje gornje pamte, sietke spriednjega nastavka, škota skradnjaka spriednje kosnjače* i sl. Gotovo su svi nazivi višičlani, a o razlozima takva izbora već je govoreno. Taj se popis proširuje u trećoj knjizi Bože Babića, *Nazivlje korita i jedrilja broda* iz 1877. godine, gdje nalazimo glosar *Nazivlje različitih česti broda*, odnosno popis dijelova i vrsta korita, opute i jedrilja broda.

Morski riečnik iz 1870. godine najstariji je tiskani pomorski rječnik na hrvatskom jeziku, prvi je rječnik Bože Babića, istina – najmanji po broju stranica, ali izuzetno važan i za autorov opus i za početke hrvatske tehničke terminologije. Stvaranje tehničkoga nazivlja zahtjevan je posao koji traži i stručna i lingvistička znanja. Božo Babić je pokazao zavidnu razinu oboga, a naročito se to očituje u izboru tvorbenih uzoraka. Dominiraju izvedenice nastale sufiksalmom tvorbom i višičlani nazivi različitih sintaktičkih struktura. Tehničko nazivlje obiluje nazivima za najmanje dijelove nekoga mikrosustava unutar velikih, poznatih sustava, pa su opisni višičlani nazivi izrazito funkcionalni. Taj je rječnik temeljni kamen zdanja hrvatskoga pomorskog nazivlja, na kojemu je i sljedeće katove zidaao upravo Babić.

Leksikografski postupci koje su Mikoč i Babić primjenjivali u svojem radu pokazuju značajne sličnosti, ali i određene razlike. Povezuje ih činjenica da su pokušavali pronaći hrvatske nazive, pa su se služili novotvorbom. Stoga njihovi rječnici sadrže i autorske kovanice. Također se nisu zadovoljavali iskrivljenim stranim naknadno “ponašenim” nazivima koje su hrvatski pomorci tada upotrebljavali, a valja reći da ih upotrebljavaju i danas. U tome je Babić bio još izrazitiji, pa je zbog toga stava njegov leksikografski rad, kao i sakupljački i zapisivački rad ostalih nastavnika bakarske škole, u stručnoj literaturi označavan kao *bakarska škola radikalnoga purizma*.²⁵

Neki su, pak, takve stavove smatrali nepotrebnim opterećenjem tehničkoga nazivlja, budući da je njihovo polazište bilo da valja normirati riječi koje su se ustalile u uporabi, bez obzira na porijeklo. Tako je na primjer Juraj Carić, također nastavnik bakarske škole, napisao je i izdao krajem 19. stoljeća više djela vezanih uz pomorstvo, a za ovu je temu zanimljiv predgovor njegovu pomorskome putopisu *Slike iz pomorskog života* iz 1884. godine. Carićev je stav da ne treba mijenjati ustaljene jezične navike, pa i onda kada su riječi stranoga porijekla. Po Cariću ti su se pomorski izrazi »kasnije odjenuli hrvatskim oblikom i ostali naši«. Stoga u raspravi o pomorskome nazivlju pomenoj kasnije, 1921. godine, ne razumije zašto bi pomorci trebali učiti hrvat-

²⁵ Radovan Vidović, *Jadranske leksičke studije*, Split 1993, str. 227.

ski naziv *zadnjača*, kad su se već navikli na *randu*, ili zašto govoriti *prečka*, kad svi upotrebljavaju *flok*, i sl.²⁶ Carić, dakle, nudi normiranje noštromizama, uzualnih pomorskih naziva najčešće talijanskoga porijekla, fonološki i morfološki djelomično prilagođenih hrvatskome sustavu.

Osim istoga toga osnovnog stava u vezi s usustavljanjem hrvatskoga pomorskog nazivlja između Mikoča i Babića uočavamo i jasne razlike. Tako je u Mikočevu nazivlju značajan udjel složenica, koje se najčešće nisu zadržale u suvremenome nazivlju, dok su u pomorskome nazivlju koje je Božo Babić sakupio i ponudio za upotrebu najčešće imenice izvedene sufiksalsnom tvorbom ili višечlane sintagme. U Babićevu su, pak, nazivlju složenice rijetke, ali se gotovo sve i danas upotrebljavaju (npr. *brodograditelj*, *brodovlastnik*, *jugoiztok*, *jugozapadnjak*, *munjovod*, *tlakomjer* i sl.).

I pored tih razlika možemo zaključiti da ih je vodila zajednička želja: dokazati kako hrvatski jezik ima sve tvorbene mogućnosti za formiranje znanstvenoga nazivlja i u tome su uspjeli. Nisu doživjeli da njihovo hrvatsko nazivlje zamijeni strano, kojim su se oni u svojem stručnom radu morali služiti, ali su pokazali putove sljedećim naraštajima.

Croatian maritime terminology in the 19th century

Summary

The paper deals with the history of the Croatian maritime terminology, especially in the nineteenth century. Jakov Anton Mikoč and Božo Babić were among the greatest names of the Croatian maritime lexicography. In 1852 Mikoč wrote a little dictionary, which has remained unpublished. Babić was the author of five maritime dictionaries published between 1870 and 1901. Mikoč and Babić proposed Croatian terms instead of official Italian ones on the one hand, and common jargon spoken by Croatian seamen – a kind of combination of Croatian and Italian lexemes – on the other.

Ključne riječi: pomorsko nazivlje, leksikografija, hrvatski jezik

Key words: maritime terminology, lexicography, Croatian

²⁶ Više o Carićevim leksikološkim stavovima vidi u Radovan Vidović, *Jadranske leksičke studije*.